

Stručni rad

KREATIVNO PROVOĐENJE SLOBODNOG VREMENA U PRODUŽENOM BORAVKU

Katja Šuštar, univ. dipl. slov.
Osnovna škola Ferda Vesela, Šentvid pri Stični, Slovenija

Sažetak

Produženi boravak oblik je odgojno-obrazovnog rada u sklopu proširenog programa osnovne škole. Uključuje različite elemente, a to su prehrana, samostalno učenje, opuštanje i kreativno provođenje vremena. Tijekom kreativnog slobodnog vremena, učenici se opuštaju, zabavljaju i aktivno sudjeluju u planiranju i provedbi različitih kreativnih aktivnosti. Tako ostvaruju i razvijaju svoja područja interesa te nadograđuju znanja, vještine i sposobnosti. Rad je usmjeren na važnost kako pozitivne razredne klime, tako i odabira odgovarajućih metoda učenja koje uzajamno potiču kreativnost i osobni razvoj učenika. Slijedi pokušaj dijeljenja kreativnih aktivnosti, a članak je zaokružen odabranim primjerima uspješno realiziranih kreativnih slobodnih aktivnosti u produženom boravku.

Ključne riječi: osnovna škola, kreativnost, metode poučavanja, razredna klima, kreativne aktivnosti

1. PRODUŽENI BORAVAK

U sklopu proširenog programa osnovna škola organizira i provodi različite oblike odgojno-obrazovnog rada s učenicima, a jedan od njih je i produženi boravak. On se odvija nakon nastave, a u njemu dobrovoljno sudjeluju učenici od 1. do 5. razreda. Tijekom produženog boravka učenici uče, rješavaju domaću zadaću i druge obveze te sudjeluju u kulturnim, sportskim, umjetničkim i drugim aktivnostima. [3, 9]

Ciljevi produženog boravka isprepliću se i nadograđuju s odgojno-obrazovnim ciljevima nastave. Sadržaj produženog boravka proizlazi iz odgojno-obrazovnih ciljeva nastave, uzimajući u obzir interese, potrebe i želje učenika i njihovih roditelja. [5]

Produženi boravak strukovno je uređen i uključuje sljedeće aktivnosti: prehranu, samostalno učenje, opuštanje i kreativno provođenje vremena.

2. KREATIVNO PROVOĐENJE VREMENA

Aktivnost kreativnog provođenja slobodnog vremena usmjerena je na zabavu, odmor i opuštanje učenika te zadovoljavanje i razvijanje njihovih interesa. Učenici za to vrijeme nemaju obveze učenja. Planiranim, organiziranim, ciljno usmjerenim aktivnostima ili različitim sadržajima, oblicima i metodama rada, učitelj potiče i usmjerava njihov osobni razvoj te im osigurava stalan razvoj kreativnosti u kulturnom, umjetničkom, sportskom, radno-tehničkom, istraživačkom, ekološkom i drugim područjima. [3, 5]

2.1 Važna je poticajna razredna klima

Za uspješan i kreativan rad u produženom boravku važno je da se učenici u skupini osjećaju sigurno i prihvaćeno te se posljedično usude iskreno izraziti svoje misli, osjećaje, želje i potrebe. Bitno je da se što aktivnije uključe u proces planiranja i kreiranja sadržaja ili aktivnosti, jer njihova aktivna uloga u tom procesu pozitivno utječe na razvoj motivacije za sudjelovanje i smanjuje napetost i konfliktne situacije u skupini. [5] Kao animator aktivnosti, učitelj također motivira učenike da aktivno reagiraju na aktualne kulturne, umjetničke, sportske i druge događaje koji su im zanimljivi te ih potiče da svoja djela predstave vršnjacima, roditeljima i učiteljima. [3]

Važno je da učitelj svojim primjerom i fleksibilnim načinom rada u skupini može stvoriti opuštenu atmosferu i radnu disciplinu. Tako nadahnjuje učenike na stvaranje i povećava učinke njihova rada. Jedan od najvažnijih činitelja koji utječu na dobrobit učenika i primjer su njihovog funkcioniranja u skupini vršnjaka svakako je učiteljeva osobnost. Vedrina, znatiželja, entuzijizam, motivacija, odnos pun poštovanja prema učenicima, slušanje potreba i interesa kako pojedinca tako i skupine, tolerancija, ohrabrenje, spremnost na slušanje i pomoć most su prema zadovoljnim i kreativnim učenicima te osiguravaju ugodno zajedničko bivanje svih u skupini. [5, 7]

2.2 Kroz metode učenja do kreativnosti

Učitelj koji potiče kreativnost, otvoren je za ideje učenika, za inovacije i iskušavanje ideja, voli istraživati i otkrivati stvari zajedno s učenicima koje još ni sam ne poznaje, spreman je učiti, ima smisao za humor, postavlja zagonetke, daje neprocjenjive povratne informacije, odgovara na pitanja učenika novim pitanjima, poštuje doprinos svakog pojedinca, cijeni umjetnost, dublje estetsko iskustvo, prirodu i iskustveno učenje /.../. [6]

Kao učiteljica u produženom boravku prilagođavam se njihovom razvojnom stadiju, iskustvu, sposobnostima i interesima, uključujući dobne kombinacije djece u skupini, uvjete rada i specifičnosti svakodnevnih događaja. Stoga, kako bih ostvarila odgojno-obrazovne ciljeve planiranih kreativnih aktivnosti, koristim se različitim metodama učenja koje potiču učenike na kreativno izražavanje. To su [1, 2, 8]:

– razgovor (postavljanje otvorenih ili divergentnih pitanja koja omogućuju različite odgovore ili više mogućih odgovora)

- pripovijedanje ili zajedničko stvaranje (maštovitih) priča (slučajnim riječima, sličicama, uz klupko vune, s predmetima iz bajkovite kutije)
- kreativno pisanje (popunjavanje ili nastavljanje priča na svoj način, pisanje pjesama, kraćih tekstova, također za školske novine, sastavljanje zagonetki, stvaranje stripa)
- kreativne igre (igranje uloga, dramatizacija, lutke, pantomima, telefon, konstrukcijske igre)
- metoda grafičkog predstavljanja (misaoni obrasci, plakati)
- metoda mozganja ili tzv. brainstorminga (traženje novih inovativnih ideja, rješenja, asocijacija)
- vizualizacija (s glazbom i pripovijedanjem u svrhu opuštanja, stvaranja, razvoja mašte i jačanja pažnje i usredotočenosti)
- praktično umjetničko izražavanje; eksperimentiranje (istraživanje umjetničkih tehnika, materijala i pomagala).

Korištene metode učenja potiču različite stilove percepcije, spoznaje i učenja učenika, a također utječu i na cjelokupni razvoj učenika. [2]

2.3 Kreativne aktivnosti tijekom slobodnog vremena

Sadržajima kreativnog provođenja vremena u skupini produženog boravka odgovaramo na školska događanja kao i na prigodne i svečane dane, obljetnice, akcije, natječaje i projekte na lokalnoj i nacionalnoj razini. Budući da želimo djelovati održivo i ekološki osviješteno, koristimo mnogo otpada i prirodnih materijala, posebno u likovnim i dizajnerskim aktivnostima.

Učenici se bave različitim kreativnim aktivnostima pojedinačno, a još poželjnije i češće, u parovima ili malim skupinama. U radu razmjenjuju ideje, iskustva i kreativne prijedloge, planiraju, surađuju, traže kompromisna rješenja, potiču se međusobno, uče toleranciju, prihvaćaju razlike i raduju se zajedničkim i individualnim uspjesima.

Kroz aktivnosti stječu praktično životno iskustvo i napreduju na kognitivnom, socijalnom, tjelesnom polju i polju kretanja, emocionalnom, motivacijskom, estetskom i moralno-etičkom polju osobnog razvoja. [3]

2.3.1 Vrste kreativnih aktivnosti

Iako kreativne aktivnosti često imaju interdisciplinarni karakter, slijedi pokušaj uokvirivanja njihove razdiobe. Polazim od stručne literature [5] te dodajem neke stavke koje smo uspješno implementirali u našu školsku praksu (u zgradama su neki konkretni primjeri realiziranih aktivnosti).

Kreativno vrijeme provedeno u produženom boravku oblikuju:

1. društvene aktivnosti/aktivnosti kretanja (npr. slobodna igra, kreativna igra, igre s brojalicama i pjevanjem i igre kretanja)

2. kulturne/umjetničke aktivnosti:

* čitateljske aktivnosti (stariji učenici čitaju mlađim učenicima, posjet pisca, školskog knjižničara, kutak za čitanje, bajkovita kutija, književna zagonetka, školska kućica za knjige ili tzv. knjigotrčnica)

* likovne i dizajnerske aktivnosti (crtanje, slikanje, stvaranje od mase za modeliranje, prirodni i otpadni materijali, razredni tematski pano)

* dramske aktivnosti (kratke scene, skečevi, pantomime, lutkarske predstave)

* plesne aktivnosti (stvaranje pokreta, dječji i narodni plesovi, izražajni ples)

* glazbene aktivnosti (ritmičko stvaranje, onomatopeje, pjevanje, slušanje glazbenih sadržaja, izvedbe vršnjaka instrumentalista, praćenje pjevanja jednostavnim instrumentima)

* audiovizualne aktivnosti (uporaba zvučnih i slikovnih materijala, rješavanje zadataka, kvizova i zagonetki u internetskom okruženju, upoznavanje s korisnim

alatima i aplikacijama)

3. istraživačke aktivnosti (eksperimenti na temu vode i zraka; razredno vrtlarstvo)

4. ekološke aktivnosti (odvajanje otpada, ušteda energije, akcije čišćenja, akcije skupljanja)

5. aktivnosti promicanja zdravog načina života (higijena, zdrava prehrana, (ne)sigurno sunčanje – prezentacija plakata, proizvodi, sudjelovanje u preventivnim projektima)

6. aktivnosti radno-tehničkog područja (briga o školskom priboru, učionici i razrednoj garderobi; izrada jednostavnih igračaka i igara; uređenje (vanjske) učionice, školskih prostorija; hranjenje ptica)

7. aktivnosti međugeneracijske integracije (novogodišnja čestitka starijim osobama, kreativna radionica s djedovima i bakama).

2.3.2 Detaljnije prikazani primjeri kreativnih aktivnosti

Odabrala sam nekoliko razolikih primjera kreativnog provođenja vremena u produženom boravku, koje smo realizirali u kombiniranoj skupini učenika drugog i četvrtog razreda. Stariji učenici pokazali su se kao dobri asistenti u procesu stvaranja: vodili su mlađe, savjetovali im i, ako je potrebno, pružali im konkretnu pomoć. Sva su djeca bila vrlo motivirana za rad; uvijek su rješavala kreativne izazove i predstavljala ih kolegama iz razreda ili vršnjacima iz drugih skupina, učiteljima i roditeljima (uz izložbu, uprizorenja, kao i fotografije te sažetke s događaja na internetskoj stranici škole).

Riznica narodne književnosti

U sklopu planiranih čitateljskih aktivnosti, učenici su se posvetili narodnim tekstovima, i to narodnoj bajci (Zec radi za lisicu; Lisica i jež), narodnoj basni (Lisica i puž) i narodnoj pjesmi (Lisica je vrlo lukava zvijer; Lisica). Tekstove su na glas čitali učenici četvrtih razreda – unaprijed su se pripremali za iskustveno i interpretativno čitanje kod kuće – a mlađi su pažljivo slušali.

Nakon čitanja uslijedila je rasprava o životinjskim književnim likovima, mjestu i vremenu događanja, događajima, komplikacijama i prevratima, učenici su izrazili svoje dojmove, mišljenja, definirali su se prema ponašanju likova, izdvojili moralnu pouku ili misaonu poruku teksta. Učenici četvrtih razreda pokušavali su pronaći sličnosti i razlike između pojedinih vrsta narodnih tekstova, pisali su nove tekstualne zaključke i/ili oblikovali vlastitu priču. Učenici drugih razreda tražili su najmaštovitije nazive za životinje u tekstovima i rime za njih.

Svi su se bavili likovnim stvaralaštvom; stvarali su književne likove i samostalno predstavljali svoja djela na razrednom panou (slika 1). S učenicima sam otpjevala pjesmu o lisici i druge narodne pjesme, a pogledali smo i snimku lutkarskih predstava čitanih basni i bajki te ih usporedili s izvornim tekstovima.

Tekstovi iz riznice narodne književnosti bliski su i mlađoj i starijoj djeci, ona vole ritam, ponavljanje, bezvremenske motive, univerzalne istine i životnu mudrost pa su rado čitali, slušali, razgovarali i (re)kreirali, obogaćujući tako svoja doživljajna, kognitivna i emocionalna iskustva.

Slika 1: Književni likovi iz narodnih tekstova na razrednom panou (Izvor: privatna arhiva Katje Šuštar)

Druženje s lutkama

Inicijativu za lutkarsku predstavu dala je skupina učenika drugog razreda. Tijekom produženog boravka čitali smo knjige o prijateljstvu pa sam stoga bila oduševljena njihovim prijedlogom da pripremimo predstavu na ovu temu. Prvo smo razgovarali o njihovim idejama, željama, planovima, predstavila sam im segmente ove vrste stvaranja i ponudila svoju pomoć.

Učenici su me prilikom stvaranja iznenadili svojom predanošću i samostalnošću; odredili su likove, mjesto i vrijeme događaja, zapisali izvornu priču i počeli izrađivati lutke na štapiću. Kad su lutke bile spremne, usredotočili su se na tekst, tj. scenarij. Kratko zacrtani luk događanja bio je samo indikativan pa je ostavio dovoljno slobode za njihovo stvaralaštvo. Tekstove nisu učili potpuno napamet; pratili su sadržaj na probama koji je malo varirao njihovom stalnom improvizacijom, ali su zadržali najvažniju nit i poruku priče. U kreativnom procesu sam ih manje-više samo promatrala i uključila se samo kad su to htjeli ili skrenuli s planiranog puta.

Nakon tri tjedna upornih priprema, proba, koordinacije replika i pokreta, prizoru su dali i naslov »Prijateljstvo« i predstavili se skupini (slika 2). Samostalno su uredili scenski dio, pripremili prostor za gledatelje i suvereno se predstavili svojim vršnjacima. Bili su vrlo zadovoljni pljeskom i pohvalama koje su zaslužili.

U procesu stvaranja, koji je važniji od savršenstva lutke i scene, svi izvođači bili su uspješni, jer su međusobno dobro surađivali i komunicirali, zajednički rješavali kreativni izazov, postizali suglasnost u skupini, prikladno emocionalno reagirali, u rad podjednako uključili svu djecu, izvorno osmislili priču s lutkama i maštovito oživjeli lutke svih izvođača. Napredovali su na kognitivnoj, emocionalnoj, socijalnoj, motivacijskoj i estetskoj razini. [4]

Slika 2: »Prijateljstvo«, razredna lutkarska predstava (Izvor: privatna arhiva Katje Šuštar)

Razredni vrtlari

Tijekom kreativnih aktivnosti potičem učenike da i pomno promatraju prirodu i ono što se u njoj događa. Ruralna sredina nudi djeci brojne mogućnosti za razne aktivnosti na otvorenom gdje uče o životinjskom i biljnom svijetu.

S učenicima smo među istraživačke zadatke uključili i proljetnu sadnju ukrasnog bilja. Prvo smo razmijenili iskustva u vrtlarstvu, razgovarali o uvjetima u kojima biljke trebaju rasti, o važnosti i različitim vrstama biljaka, o brizi za njih, o vrtlarskim zadacima, o odnosu prema prirodi s poštovanjem itd.

Odlučili smo sami posaditi lukovice biljaka koje će uljepšati našu učionicu, a kasnije će ih učenici ponijeti kući. Za njih smo pripremili posebne lonce u stilu uskrasnih zečića. Učenici su svoju biljčicu rado posadili u otpadnu ambalažu od jogurta, marljivo se brinuli o njoj i pomno pratili njezin rast (slika 3). Svrha je ovog iskustvenog učenja potaknuti učenike na aktivan i odgovoran odnos prema prirodi i zaštiti okoliša.

Slika 3: Kreativno proljetno vrtlarstvo (Izvor: privatna arhiva Katje Šuštar)

Povezivanje generacija

U kontekstu inkluzije u školske aktivnosti povezujemo učenike produženog boravka s udrugama ili skupinama iz mjesta i uže i šire okolice. Kako nas suradnja s različitim dobnim skupinama obogaćuje, odlučili smo se u skupini produženog boravka obratiti staračkom domu iz Grosuplja.

U prosincu su učenici za članove čitateljske skupine doma pripremali knjižne oznake u obliku smreke i za njih crtali crteže s blagdanskim motivima. Istovremeno su pripremili i video uradak u kojem su čitali zimske priče (Kako je cigan lovio ribu, slovenska narodna; Baka Zima, ruska narodna), recitali pjesmice (Vida Brest: Pjesma pahuljica; Anja Štefan: Miš je uzeo s police; Brojalica, slovenska narodna), pričali su im o svojim čitateljskim navikama i iskustvima te im poželjeli sve najbolje u novoj godini (slika 4).

Djeca su shvatila važnost i dobrobiti povezivanja s ljudima različitih generacija, svjesna da nas kontakt sa starijima obogaćuje, donosi nove mogućnosti za druženje, učenje i zajedničko stvaranje, dijeljenje znanja, vještina i iskustava. Aktivno su sudjelovali u kreiranju čestitke sa svojim idejama i kreativnim prijedlozima. Njihov trud, dobru volju i pozitivnu energiju prepoznali su i stariji, koji su bili oduševljeni blagdanskom pažnjom. To je bila najveća nagrada za učenike.

Slika 4: Novogodišnja čestitka stanovnicima Doma za starije i nemoćne osobe Grosuplje
(Izvor: privatna arhiva Katje Šuštar)

3. ZAKLJUČAK

Kreativno provođenje slobodnog vremena u produženom boravku pruža brojne mogućnosti za provođenje različitih aktivnosti koje promiču individualni napredak učenika u svim područjima razvoja njihove osobnosti. U radu s učenicima potvrđeno je da njihova aktivna uloga u planiranju i izvođenju kreativnih aktivnosti značajno doprinosi motivaciji za rad, dobroj klimi i pozitivnoj disciplini u razredu. Odabirom odgovarajućih metoda poučavanja, uzimajući u obzir sadržaj odgojno-obrazovnog rada, svakodnevne uvjete, atmosferu u skupini, kao i vlastiti primjer opuštenosti, znatiželje i entuzijazma, učitelji možemo stvoriti optimalne uvjete za razvoj kreativnog i kritičkog mišljenja učenika. Tako ih i tijekom produženog boravka uspješno pripremamo za samostalno i odgovorno suočavanje s izazovima modernog vremena.

4. LITERATURA

- [1] Bojc, J. (2022). Razvoj likovnega ustvarjanja pri najmlajših učencih. URL: https://www.zrss.si/wp-content/uploads/Konference/2022/RP2022/2.%20dan/Dopoldanska%20sekcijaska%20Opredavanja/Likovni%20proces%20na%20razredni%20stopnji/Jelka%20Bojc_Razvoj%20likovnega%20ustvarjanja%20pri%20najmlaj%CF%84ih%20u%C6%92encih.pdf?t=1650387879 (19. 7. 2023)
- [2] Cencič, M. (2014). Učne metode kot spodbuda k ustvarjalnosti. Didakta, 24 (171), 5–7. URL: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-VBPJZQNU/51c90e93-a596-444a-96dc-e0582d957f30/PDF> (19. 7. 2023)
- [3] Koncept. Razširjeni program: program osnovnošolskega izobraževanja. Podaljšano bivanje in različne oblike varstva učencev v devetletni osnovni šoli, 2. natis (2005). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Drugi-konceptualni-dokumenti/Podaljsano_bivanje.pdf (18. 7. 2023)
- [4] Korošec, H., Majaron, E. (2006). Otrokov ustvarjanje z lutkami. *Otrok v svetu glasbe, plesa in lutk*. Koper: Pedagoška fakulteta. 95–140.

- [5] Kos Knez, S. (2002). Vzgojno-izobraževalno delo v podaljšanem bivanju v devetletni osnovni šoli: didaktični priročnik za vzgojno-izobraževalno delo v podaljšanem bivanju. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- [6] Marentič - Požarnik, B. (2000). Psihologija učenja in pouka. Ljubljana: DZS.
- [7] Pečjak, V. (1987). Misliti, delati, živeti ustvarjalno. Ljubljana: DZS.
- [8] Resnik Planinc, T. (2020). Učne oblike in učne metode. URL: https://cpi.si/wp-content/uploads/2020/11/Ucne_oblike_in_ucne_metode.pdf (22. 7. 2023)
- [9] Zakon o osnovni šoli (Uradni list RS, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13, 46/16 – ZOFVI-K in 76/23). URL: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO448> (31. 7. 2023)